

УДК 332.1

Тимофієва С.Б.

старший викладач кафедри економічної теорії
Харківського національного університету міського господарства
імені О.М. Бекетова

КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ РЕГІОНУ ТА ВПЛИВ НА НИХ ПАРАМЕТРІВ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

THE COMPETITIVE ADVANTAGES OF THE REGION AND THEIR IMPACT ON REGIONAL INFRASTRUCTURE PARAMETERS

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто сутність і сучасні особливості розвитку регіональної інфраструктури. Досліджено суперечності реалізації конкурентних переваг регіонів України. Підкреслено роль конкурентного потенціалу регіонів як об'єкта аналізу. Визначено фактори підвищення конкурентоспроможності регіонів.

Ключові слова: регіональна інфраструктура, конкурентні переваги, конкурентний потенціал, конкурентоспроможність, фактори конкурентоспроможності регіонів.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены сущность и современные особенности развития региональной инфраструктуры. Исследованы противоречия реализации конкурентных преимуществ регионов Украины. Подчеркнута роль конкурентного потенциала регионов как объекта анализа. Выделены факторы повышения конкурентоспособности регионов.

Ключевые слова: региональная инфраструктура, конкурентные преимущества, конкурентный потенциал, конкурентоспособность, факторы конкурентоспособности региона.

ANNOTATION

The essence and the modern features of the development of regional infrastructure discusses. The contradictions realization of competitive advantages of regions of Ukraine researched. The role of the competitive potential of the regions as the object of analysis underlined. Factors increasing the competitiveness of regions obtained.

Keywords: regional infrastructure; competitive advantages; competitive potential; competitiveness; competitive factors in the region.

Постановка проблеми. У зв'язку з новими економічними тенденціями ХХІ ст. конкурентоспроможність регіонів стала розглядатися як самостійна теоретична і практична проблема регіонального розвитку. Надзвичайно важливим і складним структурним утворенням ринкової економіки є ринкова інфраструктура. Проблема формування, становлення та розвитку ринкової інфраструктури актуальна й для України. Великі регіони відіграють важливу роль у житті країни. У цьому зв'язку становить інтерес вивчення основних тенденцій розвитку регіонів: з одного боку – децентралізація, зростання економічних можливостей, з іншого – глобалізація економіки, підвищення ролі міждержавного рівня у прийнятті рішень щодо впливу певних чинників на конкурентні переваги регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зарубіжній літературі проблеми розвитку інфраструктури стали об'єктом ретельного аналізу з початку 60-х років ХХ ст. Значну увагу дослідженню взаємозв'язку конкуренто-

спроможності та якості інфраструктури приділив фундатор теорії конкурентоспроможності М. Портер [1]. Окремі питання конкурентних переваг, регіональної конкурентоспроможності та її чинників досліджували М. Ахматова, В. Кондратьєв, Ю. Перський, Н. Калюжнова, В. Саблін та інші вчені [2–5].

У вітчизняній науковій літературі першими стали застосовувати цей термін фахівці регіонального напрямку і географії, а вже потім учені інших спеціальностей. Йдеться про праці П. Бубенка, Н. Бутко, Л. Подоляк, Б. Данилишина, В. Решетилу та ін. [6–9].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас залишаються дискусійними питання щодо суперечностей впливу різних складових регіональної інфраструктури на динаміку конкурентоспроможності, узгодження інтересів регіональних суб'єктів господарювання на мікро- і макрорівнях, визначення показників, що дозволяють виміряти вплив окремих факторів розвитку інфраструктури та ін.

Мета статті полягає у спробі аналізу регіональної конкурентоспроможності через використання конкурентних переваг регіону і впливу параметрів регіональної інфраструктури на підвищення конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інфраструктура в будь-якій соціально-економічній системі перш за все являє собою сукупність елементів, які забезпечують безперерйне стійке функціонування взаємозв'язків об'єктів і суб'єктів даної системи. Саме тому інфраструктура як певна підсистема іншої системи покликана:

– забезпечити функціонування взаємозв'язків між елементами системи, що включають об'єкти й суб'єкти; саме це є головною функцією інфраструктури ринку, яка має пасивний характер;

– виконати регулюючу функцію, певним чином упорядковуючи взаємодію елементів самої системи, і ця функція є активною.

Слід зазначити, що аналіз ринкової інфраструктури може здійснюватися на глобальному й локальному рівнях. Глобальний, у свою чергу, існує у двох вимірах – світовому і національному та включає в себе низку локальних ринкових інфраструктур.

Регіональна інфраструктура – це основа, підґрунтя, фундамент розвитку регіону, її внутрішня будова, що створює передумови конкурентоспроможності регіону з урахуванням його конкурентних переваг. Вона являє собою комплекс інститутів, служб, підприємств, організацій, які забезпечують нормальний режим безперерйного функціонування регіонального ринку, підтримання його конкурентних переваг.

Будова інфраструктури є складною, їй притаманні багатоканальність реалізації продукції, широкий спектр сервісного обслуговування, розмаїття форм регулювання товарно-грошових відносин. Вона має складний і різноманітний характер, а також певні національні особливості. У цілому в ній можна виділити наступні складові: організаційно-технічну; фінансово-кредитну; державно-регуляторну; науково-дослідну; інформаційну.

Регіональна інфраструктура ринку покликана забезпечувати цивілізовані стосунки між суб'єктами через свої функції, до яких відносять:

1. Правове й економічне консультування підприємств, захист їхніх інтересів у державних та інших структурах.
2. Забезпечення фінансової підтримки та кредитування підприємств.
3. Підвищення оперативності, ефективності роботи суб'єктів ринку.
4. Регулювання руху робочої сили.
5. Створення умов для ділових контактів підприємств.
6. Сприяння матеріально-технічному забезпеченню і реалізації товарів та послуг.
7. Страховий захист підприємницької діяльності.
8. Здійснення маркетингового, інформаційного та рекламного обслуговування.

Таким чином, поняття інфраструктури насправді виходить далеко за межі традиційного розуміння (транспорт і комунікації). Воно включає в себе такі сфери, як територіальна інфраструктура, соціальна інфраструктура, інфраструктура знань і т. д. Це розуміння будується на європейській концепції конкурентоспроможності, яка включає в себе такі цінності, як ефективно спрямований соціальний захист, якість навколишнього середовища, якість охорони здоров'я, соціальне обслуговування; якість життя і т. д.

Успіх і невдачі регіонів усе більшою мірою визначаються нерівномірним розподілом можливостей ревалоризації валового регіонального продукту. Тому розвиток різних згаданих видів фізичної інфраструктури передбачає наявність чіткої політики і плануючих структур для регіонального розвитку, тобто існування політики територіального/просторового розвитку, заснованого на перспективному підході.

Необхідність розвитку інфраструктури для економіки будь-якої держави незаперечно доведено. Провідні світові економіки (у тому числі

США, Китай) почали у ХХІ ст. із багатомільярдних інвестицій в інфраструктуру. Позитивний ефект вкладень в інфраструктуру доведено: за розрахунками головного економіста компанії Moody's Economy M. Занді, кожен долар, інвестований в інфраструктурний проєкт, викликає мультиплікативний ефект у розмірі 1,59 дол. [3, с. 24].

Неодноразово було доведено, що ступінь впливу одного сегмента інфраструктури на економічне зростання в порівнянні з іншим може значно відрізнятись. За результатами багатьох досліджень можна виділити певні складові регіональної інфраструктури, стан яких більшою мірою позначається на розвитку регіональної економіки, її конкурентних переваг. Багато експертів стверджують, що найбільший вплив на конкурентоспроможність регіону серед інших галузей виробничої інфраструктури має дорожня мережа. Однак існують дослідження, які доводять, що конкурентоспроможність регіону в ще більшому ступені залежить від освітньої інфраструктури. Тому будь-яка складова інфраструктури може виявитись особливо важливою в той чи інший період часу, і на будь-якому етапі економічного розвитку всі елементи інфраструктури повинні знаходитись в оптимальному поєднанні.

Для підтримки нормального функціонування інфраструктури необхідно своєчасне і достатнє фінансування проєктів по її модернізації. Будь-які інфраструктурні проєкти – будівництво автомагістралі чи лікарні – відрізняються тривалими термінами окупності і значною капіталоемністю, тому традиційно вони є об'єктами державного фінансування в силу своєї непривабливості для приватного інвестора. Зростаюче у всьому світі розуміння необхідності вливання величезних коштів в інфраструктуру регіонів, міст, усвідомлення недостатності обсягів бюджетних інвестицій змушує регіони шукати альтернативні механізми фінансування значимих об'єктів інфраструктури із залученням приватних капіталів.

Конкурентоспроможність, як і конкурентний потенціал, володіє низкою ознак, зокрема базових і забезпечувальних. До базових ознак конкурентоспроможності належать наявність у регіоні розвиненої системи продуктивних сил, що включає в себе природні багатства, науковий потенціал, рівень застосування досягнень технічного прогресу на підприємствах регіону, що створює загальний рівень техніко-технологічного забезпечення господарювання в певному регіоні, ступінь розвиненості інтелекту жителів певної території та ін. До забезпечувальних ознак конкурентоспроможності відносять її інституційну складову. Саме повна забезпеченість регіону різними об'єктами інфраструктури означає, що потенційні можливості можуть перетворитись на його реальну конкурентоспроможність і потім вже реалізуватись в конкурентних перевагах даного

регіону. Інституційна складова конкурентоспроможності регіону необхідна для впорядкування взаємовідносин між господарюючими суб'єктами регіону та ефективним використанням базових.

Базові та забезпечуючі характеристики конкурентоспроможності постійно взаємодіють, створюючи синергетичний ефект здійснення цих характеристик у реальній дійсності. Одночасно надмірна розвиненість інституційної складової конкурентоспроможності регіону несе в собі загрозу самодостатності функціонування, незалежності від того, реалізується конкурентоспроможність регіону чи ні.

Конкурентоспроможність регіону включає в себе поняття ризику як найважливішої характеристики господарських процесів регіону, тому конкурентна позиція і характеристика конкурентоспроможності як сукупності потенціалів вбирає в себе обґрунтування ризику, властивого даному регіону. Ризик наявний у всій системі потенціалів, що характеризують конкурентоспроможність, і в конкурентній позиції регіону, оскільки ця позиція може нести в собі різний ступінь ризику господарювання, політичної і соціальної поведінки.

Проаналізувавши основні чинники конкурентоспроможності, вплив на неї регіональної інфраструктури, можемо визначити та узагальнити ключові її показники й подати їх у вигляді таблиці.

Отже, конкурентоспроможність регіональної економіки – це здатність реалізувати основне цільове завдання її функціонування – сталий соціально-економічний розвиток регіону із забезпеченням високої якості життя його населення. Конкурентоспроможність регіону – це економічна категорія, що характеризує відносини взаємодії системи продуктивних сил певній території, господарських відносин та інституційної форми протікання названих процесів, що здійснюються як синергетичний ефект такої взаємодії.

Інфраструктурна складова є фундаментальною в контексті регіонального розвитку, а також формування певного рівня конкурентоспроможності економіки.

Слід зазначити, що результатом взаємодії цих груп детермінант є формування трьох базових концепцій регіональної конкурентоспроможності, у рамках яких дається різна економічна спрямованість регіонів, а саме регіони як центри експортної спеціалізації, підвищення прибутку, акумуляції знань.

Таблиця 1

Ключові показники, що використовують для оцінки факторів конкурентоспроможності регіонів

Група чинників конкурентоспроможності	Показники
Базова інфраструктура	1. Коефіцієнт щільності автомобільних доріг 2. Економіко-географічні переваги
Технологічна інфраструктура	1. Рівень проникнення Інтернету 2. Рівень проникнення мобільного зв'язку 3. Кількість особистих телефонних апаратів мережі загального користування на 1 000 родин
Інфраструктура обміну знань (освітні можливості)	1. Чисельність викладачів вищих навчальних закладів на 10 тис. мешканців 2. Чисельність студентів вищих та середніх спеціальних навчальних закладів
Умови життя	1. Кліматичні (середньомісячна температура січня, ОС) 2. Житлові (розмір жилого фонду у розрахунку на душу населення; співвідношення розміру житлової площі, оснащеної гарячою водою, до загальної площі житлових приміщень) 3. Безпека (кількість правопорушень на 1 000 ос.) 4. Екологічні (відношення викидів, що забруднюють довкілля, до площі території регіону)
Демографічні тренди	1. Очікувана тривалість життя населення 2. Природне зростання населення (на 1 000 ос.) 3. Міграційний приріст населення, тис. ос.
Висококваліфікована робоча сила	1. Частка робітників із вищою та середньо-спеціальною освітою в загальній чисельності зайнятих 2. Індекс розвитку людського потенціалу
Підприємницька культура	1. Внесок малого бізнесу в ВРП 2. Відношення чисельності робітників, зайнятих на малих підприємствах до чисельності зайнятих 3. Продуктивність праці малого бізнесу
Інтернаціоналізація	1. Частка іноземних інвестицій у ВРП 2. Питома вага регіонів в експорті країни 3. Темпи приросту зовнішньої торгівлі по регіонах
Інновації	1. Витрати НДДКР на один патент 2. Кількість виданих патентів на винаходи
Доступність фінансування	1. Обсяг активів кредитних установ 2. Обсяг наданих кредитів 3. Рейтинг інвестиційного потенціалу регіону та середньозважений індекс ризику

Такий поділ регіонів є досить умовним, оскільки процес функціонування і розвитку здійснюється не паралельно, а у взаємодії всіх розглянутих факторів.

Безумовно, що всі ці чинники повинні враховуватися органами державної влади на регіональному рівні при виробленні та реалізації політики щодо конкурентних переваг регіонів.

У рамках групи детермінант, які відображають інфраструктурне наповнення регіональної економіки, можна виділити такі фактори, як: вищі навчальні заклади, здатні забезпечити підготовку висококваліфікованих фахівців; прогресивний і ефективний механізм формування та вдосконалення законодавчої бази; оптимальна структура власності; стійка і ефективна урядова та інституційна взаємодія; розвинена мережева взаємодія фірм-партнерів; високий рівень концентрації інновацій.

Висновки. Таким чином, конкурентоспроможність, як і конкурентний потенціал, володіє рядом ознак, зокрема базових і забезпечувальних. Повна забезпеченість регіону об'єктами інфраструктури означає, що потенційні можливості регіону можуть перетворитися на його реальну конкурентоспроможність і потім вже реалізуватися в конкурентних перевагах даного регіону.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер ; пер. с англ. – М. : Международные отношения, 1993. – 896 с.
2. Ахматова М.В. Теоретические модели конкурентоспособности / М.В. Ахматова // Маркетинг. – 2013. – № 4. – С. 25–38.
3. Кондратьев В.Б. Инфраструктура как фактор экономического роста / В.Б. Кондратьев // Российское предпринимательство. – 2010. – № 11. – Вып. 2(171). – С. 29–36.
4. Перский Ю.К., Калюжнова Н.Я. Конкурентоспособность регионов: теоретико-прикладные аспекты / Ю.К. Перский, Н.Я. Калюжнова. – М. : ТЕИС, 2013. – 334 с.
5. Саблин В.Г. Повышение конкурентоспособности регионов в современных условиях / В.Г. Саблин // Молодой ученый. – 2014. – № 3. – С. 520–524.
6. Бубенко П.Т. Институційна динаміка просторової організації економічного розвитку / П.Т. Бубенко. – Харків : ХНАМГ, 2008. – 295 с.
7. Бутко Н., Подоляк Л. Державне регулювання як інструмент підвищення конкурентоспроможності регіонів / Н. Бутко, Л. Подоляк // Економіка України. – 2012. – № 6. – С. 36–44.
8. Данилишин Б. Регионализм в Украине: реальность и перспективы / Б. Данилишин // Зеркало недели. – 2012. – № 22. – С. 6–7.
9. Решетило В.П. Синергия становления и развития региональных экономических систем : [монография] / В.П. Решетило. – Х. : ХНАМГ, 2009. – 218 с.